

Смагін І. І. Актуальні проблеми теорії суспільствознавчого шкільного підручника з позицій аналізу освітніх систем // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2010. – № 50.

Фурман А. В. Теорія і практика розвивального підручника: монографія. – Тернопіль : Економічна думка, 2004.

Тимошенко І. До питання про структуру загального і спеціального книгознавства // Вісн. кн. палати. – 2006. – № 10.

Зуев Д. Д. Научно-организационные проблемы развития теории школьного учебника // Проблемы школьного учебника. – Москва : Просвещение, 1978. – Вып. 6.

N. Akinina. Basic Theoretical and Methodical Principles of Creation of Textbooks Are for Higher School.

The article deals with the theory and method of formation of modern textbooks for higher education: principles, methodological framework, methods, functions, requirements of the tour and more.

Keywords: *methods textbooks, principles, methodological framework, methods, functions.*

УДК 378.147

Л. В. Петько

**ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ
ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО
ІНШОМОВНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА
В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ**

Розглянуто технології навчання в контексті формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету на прикладі ігрових, проектних, інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій, технології навчання у співпраці, технології проблемного навчання, технології «портфоліо». Обґрунтовується актуальність володіння іноземною мовою у майбутній професійній діяльності випускників вищої школи.

Подано структурну схему педагогічної системи та модель співвідношення теорії, методики й педагогічної технології у процесі формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету.

Ключові слова: *університет, студент, технології навчання, іноземна мова, професійно орієнтоване іншомовне навчальне середовище.*

Актуальність статті. Для формування більш повного уявлення про сутність, переваги та недоліки професійно орієнтованих технологій навчання іноземних мов (ІМ) в умовах університету слід звернутися до огляду публікацій.

Зокрема, як слушно зауважує В.І. Бондар, спираючись на думку Ю. Бабанського висловлену ще у 80-х рр. ХХ ст. стосовно нових дидактичних напрямів, які розвиваються в руслі педагогічної технології, – «технологія навчання» (досліджує структуру процесу навчання, механізми пізнавальної діяльності, вибір оптимальних стратегій навчання) та «технологія у навчанні» (розроблення наукових обґрунтувань і методів включення у навчальний процес сучасних засобів навчання, комп'ютерних технологій з метою індивідуалізації та інтенсифікації процесу навчання. Український науковець наголошує, що «технології навчання мають розроблятися на загальнодидактичному й психологічному ґрунті, а технології у навчанні окремим предметам – на базі технології навчання з урахуванням досягнень методичної науки та передового досвіду. Окрім цього, академік визначив компоненти процесу навчання (загальнодидактична модель процесу навчання): 1) суспільні цілі навчання як соціальне замовлення навчального закладу, 2) зміст освіти як мета й результат навчання, 3) способи взаємодії соціального досвіду та його споживачів, 3) механізми привласнення основних елементів соціального досвіду, 4) критерії оцінювання результатів освіти і навчання. Водночас В.І. Бондар акцентує увагу, що представлені *компоненти процесу навчання*, по-різному конкретизуються в моделях методичного та технологічного рівнів в межах конкретної теми, а «технологічний рівень проектування будь-яких освітніх процесів здійснюється шляхом перенесення теоретичних і методичних положень у площину конкретних явищ», до того ж, «технологія не підмінює теорію й методику, а на них спирається й ґрунтується», а також зазначає, що «педагогічні технології можна віднести до теоретично й методично обґрунтованої стандартизації процесу навчання з конкретно заданою метою [Бондар, 2005, с. 175–177]».

Метою даної статті є дослідження питання актуальності застосування технологій навчання в контексті формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища.

Виклад основного матеріалу. Слід підкреслити, що науковці висувують різні концептуальні визначення педагогічної технології: «продумана в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації і проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і учителя», «систематизоване навчання на основі системного способу мислення»,

«сукупність навчальних ситуацій, в яких реалізується педагогічна симстема», «упорядкована система дій, виконання яких призводить до досягнення поставленої мети», «своєрідний алгоритм дій, правильне виконання яких у заданій послідовності повинно привести до запланованого кінцевого результату» [Малафіїк, 2005, с. 309].

Увагу заслуговує твердження П. Образцова, який характеризує сутність професійно орієнтованих технологій навчання з позицій конструктивістського підходу – через попереднє проектування навчального процесу з наступною можливістю відтворення (конструювання) цього проекту в педагогічній практиці; об'єктивному контролю над досягненням поставлених дидактичних цілей; структурній і змістовній цілісності; виборі раціональних методів, форм і засобів навчання, що диктується визначеними взаємозв'язками всіх її елементів; наявністю оперативного оберненого зв'язку, що дозволяє своєчасно коригувати процес навчання [Образцов, 2003, с. 14].

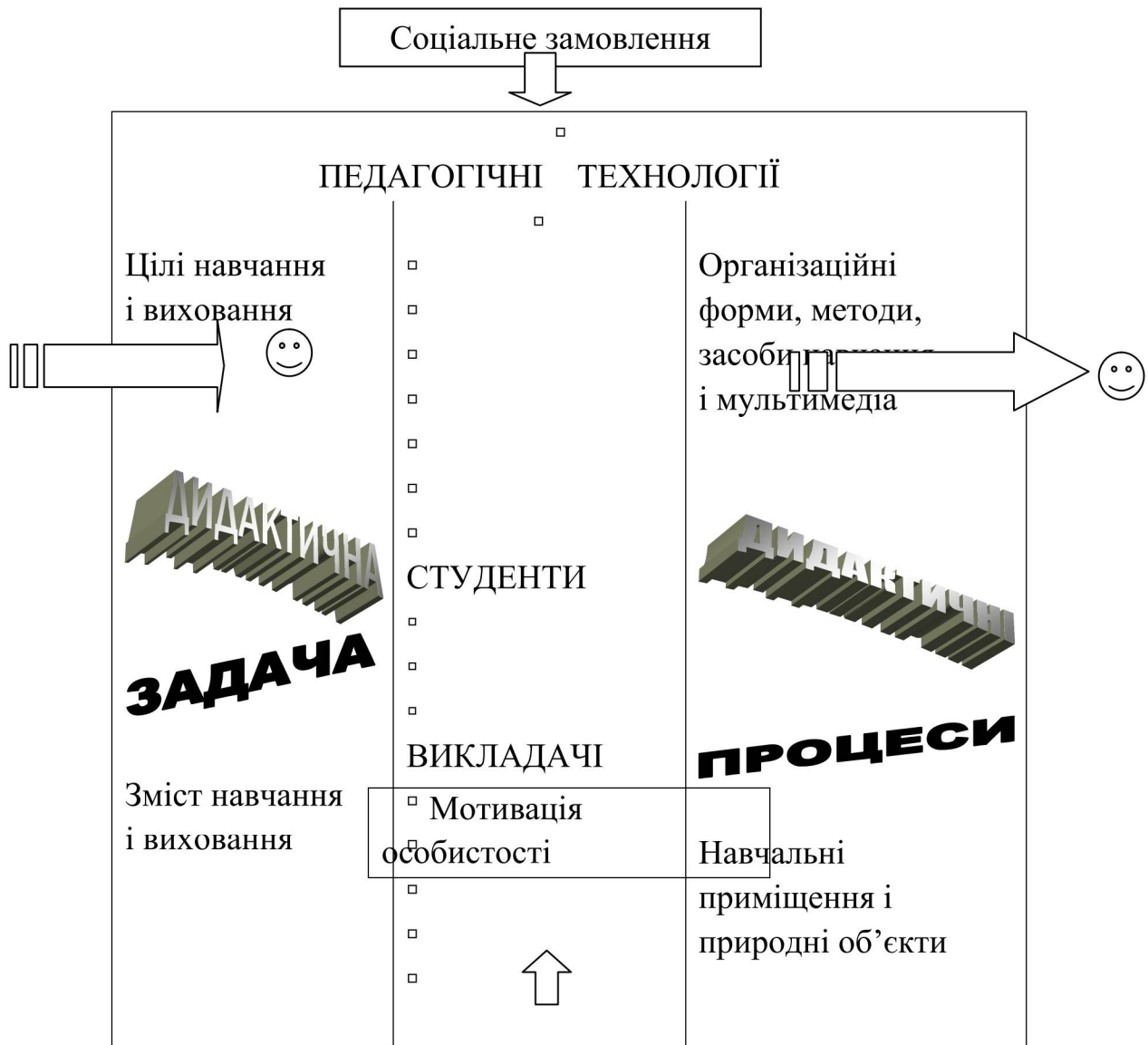
Т. Дмитренко трактує професійну технологію навчання в умовах вищої школи як «систему психологічних, загальнопедагогічних, дидактичних процедур взаємодії педагогів і студентів з урахуванням їхніх здібностей і нахилів, ... як таку технологію, що спрямована на реалізацію змісту, методів, форм і засобів навчання», які відповідають цілям освіти та професійно-важливим якостям майбутніх спеціалістів [Дмитренко, 2003, с. 26].

На думку Ю.А. Галайко технології навчання – цілісна дидактична система, що «дозволяє найефективніше, з гарантованою якістю розв'язувати чітко визначені завдання [Галайко, 2011, с. 37].

Винагідно зазначимо, що технологія навчання характеризується такими ознаками: 1) діагностичність цілей навчання та результативність; 2) економічність; 3) послідовність дій повторюється і відтворюється викладачем; 4) коректування передбачає можливість оперативного зворотного зв'язку, оцінки ступеня досягнення цілей навчання і внесення адекватних корегувальних впливів. Кожен метод і етап роботи обґрунтовано і не замінюється іншим. І.В. Малафіїк до рис технології відносить проектуваність, цілісність, управління, а також представляє технологію навчання як систему, атрибутивною ознакою якої є наявність структури. Відповідно до цього «структурними елементами технології як системи є: цілі навчання, психологічна закономірність засвоєння матеріалу, способи діяльності вчителя і способи діяльності учнів, нарешті, досягнення мети навчання» [Малафіїк, 2005, с. 310].

Аргументованим є також підхід Д.В. Чернілевського до характеристики педагогічної системи (мал. 1), де академік серед умов, що забезпечують її стабільність, життєздатність і перспективність, називає «технології навчання,

які визначаються як системний метод проектування» (від цілей крізь способи, форми, засоби і навчально-наукову базу до досягнення результатів навчання),

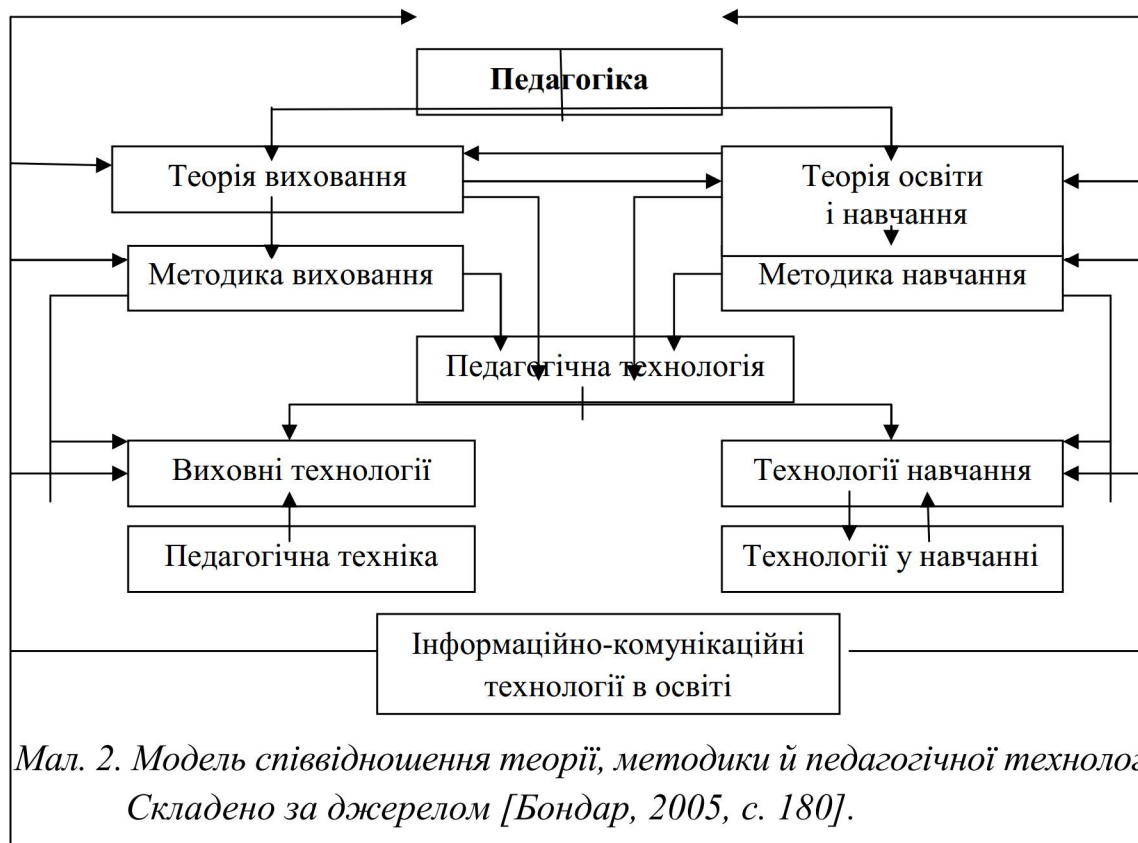

Мал. 1. Структурна схема педагогічної системи. Побудовано за джерелом: [Чернилевский, 2002, с. 23].

Запропоновані підходи спрямовані на розкриття вихідних положень, що диференціюють диспозиції формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища (ПОІНС) в умовах університету.

Тому у площині розгортання нашого дослідження, будемо спиратися на модель співвідношення теорії, методики й педагогічної технології, розробленою В.І. Бондарем, і презентованою на мал. 2. На наше переконання,

саме запропонована модель даватиме змогу на єдиній концептуальній основі формувати ПОІНС в умовах університету.

Мал. 2. Модель співвідношення теорії, методики й педагогічної технології.
Складено за джерелом [Бондар, 2005, с. 180].

Навчання студентів іноземної мови в умовах університетської освіти складається не з формального вивчення ІМ, а за мету визначено необхідність досягнення професійної іншомовної комунікативної компетентності. Якщо йдеться про англійську мову, то – English for Specific Purposes (ESP) та удосконалення базових знань з ІМ (General English), які були отримані раніше під час навчання у різних типах навчальних закладів. У свою чергу, навчання у вищій школі зумовлює формування усіх видів компетенцій, які необхідні майбутньому спеціалісту для успішної майбутньої професійної діяльності. Тому, формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету ґрунтується на вимогах освітніх стандартів і нормативних документів, що стосується професійної спрямованості конкретної спеціальності, у нашому розгляді – засобами іноземної мови, забезпечення майбутнього спеціаліста знаннями, навичками та вміннями, необхідними для працевлаштування та роботи за фахом, що диктується вимогами сучасного періоду переходу до світової інформаційної цивілізації людства.

Зрозуміло, що на перший курс університету (крім мовних) вступають студенти з різним рівнем володіння ІМ (ІМ не є обов'язковим предметом за умовами вступу до університетів (крім окремо визначених напрямків підготовки) і пропонується на вибір серед сертифікатів ДНОЗ і т.ін.), хоча, вибір вступником обраної майбутньої спеціальності, несе все ж таки свідомий характер. Зазначимо, що кількість наданих годин для вивчення ІМ у різних університетах залежить від навчального плану. У більшості з них денна форма навчання передбачає вивчення ІМ протягом перших трьох семестрів (перший та другий курси), а далі навчання ІМ розгортається як варіативна складова з невеликою кількістю годин у семестрах. Заочна форма навчання – два або три семестри (згідно навчальних планів окремих інститутів). З огляду на сказане, ми підтримуємо думку науковців [Поленова, 2014] щодо ранньої мовної професіоналізації бакалаврів. Тому для досягнення окреслених завдань у стислі строки вивчення ІМ в умовах університету, формування ПОІНС викладачам треба впевнено орієнтуватися та володіть технологіями навчання та технологіями у навчанні ІМ за професійним спрямуванням.

Українські методисти до поняття «технології навчання» відносять усі основні проблеми методики, пов'язані з удосконаленням навчального процесу і підвищення ефективності та якості його організації, наголошуючи на диференціації двох складових терміна: *технології навчання* (Technology of Teaching), які охоплюють прийоми наукової організації праці викладача, що сприяють кращому досягненню окреслених цілей навчання, та *технології у навчанні* (Technology in Teaching), що визначають прийоми використання технічних засобів навчання ІМ у навчальному процесі (НП). При цьому до *характеристик технологій навчання* відносять: 1) результативність, 2) економічність, 3) ергономічність, 4) висока вмотивованість в оволодінні ІМ.

У свою чергу серед сучасних технологій навчання [Методика, 2013, с. 124–131] виокремлюють: **1) Ігрові технології** (гра: *мовні ігри* (фонетичні, орфографічні, лексичні, граматичні та ін.), *мовленнєві* (ситуаційні та рольові ігри: соціально-побутові і професійно орієнтовані), що сприяють вирішенню поставлених завдань.

2) Технологія навчання у співпраці (кооперативне навчання) була започаткована американськими та західноєвропейськими науковцями (Дж.Дьюї, В.Х.Кіпатрік, Р.Славін, Д.Джонсон, Р.Джонсон, Е.Аронсон, Ш.Шаран, С.Каган (методи та структура кооперативного навчання) і базується на ідеї взаємодії студентів у групі, ідеї взаємного навчання в системі «студент-викладач-група», відбувається «актуалізація колективного суб'єкта навчальної діяльності», де індивідуальна самотійна робота студента виступає складовою

колективної діяльності. Кооперативне навчання (КН) – це технологія навчання в невеликих групах, коли створюється можливість обговорення кожної проблеми, доведення, аргументування власного погляду, відбувається активне залучення всіх студентів до вирішення проблемної ситуації. Це сприяє не лише глибшому розумінню навчального матеріалу, а і розвитку мислення, мовлення, особистісних якостей. Серед технологій КН методисти виокремлюють такі: «Команда – Ігри – Турніри» (Р.Славін, 1986) «Складана картинка» (Е.Аронсон, 1980; Р.Джонсон, Д.Джонсон, 1990; С.Каган, 1990) «Трьохступенева інтерв'ю», «Кути», «Круглий стіл», «Думай – Працюй у парі – Ділись» (С.Каган, 1990), «Формулою – Ділись – Слухай – Створюй» (Р.Джонсон, Д.Джонсон, Барлет, 1990), «Навчання разом» (Р.Джонсон, Д.Джонсон, 1991) [Уваров, 2002].

Варто зазначити, що, базуючись на структурному підході до кооперативного навчання, С.Каган, представив класифікацію 16 підходів, коротко описав їх та визначив функції кожного з них [Kagan, 1990, с. 14]. У свою чергу, серед умов ефективної організації технології навчання у співпраці брати Джонсон виокремлюють: 1) розуміння учасниками взаємозалежності, яка виникає у процесі взаємодії, та особистої відповідальності у досягненні групових цілей, 2) у процесі взаємодії учнів відбувається взаємодопомога у навчанні, 3) учасники навчаються співпраці [Johnson, 1998, с. 29].

3) Технології проблемного навчання (ґрунтуються на створенні проблемної мотивації), виступають як засіб активізації творчих можливостей студентів шляхом використання та розробленню на практичних заняттях з ІМ іншомовних *пошуково-ігрових завдань і проблемних іншомовних завдань для культурзнавчого збагачення світосприйняття студентів.*

4) Проектні технології (ґрунтуються на методі проектів: Е.Г.Арванітопуло, А.В.Конишева, В.В.Копилова, Н.Ф.Коряковцева). Аргументованим є підхід Є.С.Полат [Новые..., 2002] до *загальнодидактичної характеристики типології проектів:* за видом діяльності, за предметно-змістовою галуззю, за характером координації, за характером контактів, за кількістю учасників, за тривалістю проведення. Тоді як відповідно до наукових позицій методистів у *методиці навчання ІМ визначена така типологія проектів:* за характером кінцевого продукту проектної діяльності: (конструктивно-практичні), ігрово-рольові, інформаційні та дослідні, соціологічні, видавничі, сценарні, творчі.

5) Інтерактивні технології за мету ставлять розвиток критичного мислення студентів як конструктивну інтелектуальну діяльність, здатності до осмисленого сприйняття інформації з подальшим її засвоєнням. Базуються на *інтераціоналізмі*, формулювання якого надав ще у 17 столітті Р. Декарт. У

теперешній час інтеракціонізм – напрям у сучасній західній соціальній психології, заснований на концепції американського соціолога і психолога Дж. Г. Міда (George Herbert Mead).

Під соціальною взаємодією в інтеракціонізмі розуміють безпосередню міжособистісну комунікацію – «face-to-face», важливою особливістю якої визнається здатність людини «приймати роль іншого», уявляти, як її сприймає партнер по спілкуванню або група («генералізований інший»), і відповідно інтерпретувати ситуацію та конструювати власні дії. Розвиток особистості з позицій інтеракціонізму відбувається в ході взаємодії з іншими людьми в суспільстві і трактується як система безпосередніх комунікацій, причому структура особистості містить компоненти, що забезпечують її активність, а також контроль над власною поведінкою відповідно соціальним нормам, ролям («social role», «social actors», «presentation of self» за Е. Гоффманом) і установкам соціальних партнерів у взаємодії. Інтеракціонізму характерна психологізація суспільних відносин, які відбуваються у процесі міжособистісної комунікації. «Я» (I) і «мене» (me) знаходяться у дидактичних відносинах, як системи стримувань і противаг. «Мене» (me) здійснює контроль ззовні над своєю особистістю, заважає порушити правила суспільства і вимагає їх дотримання. Тоді як «Я» дозволяє людині виявити її творчий потенціал і проявити свою індивідуальність [Словник, 1998; Hurst]).

6) Технологія «портфоліо» стала широко впроваджуватися в навчальний процес як результат опрацювання проекту «Європейський мовний портфель» (1998), «мовний портфель», який розглядається і як засіб навчання, що забезпечує розвиток продуктивної діяльності студента.

7) Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) визначають як «сукупність способів і засобів збирання, збереження, обробки, передачі і представлення інформації, що розширює знання людей та їх можливості у керуванні технічними і соціальними процесами [Методика, 2013, с. 131]».

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що проблема професійної підготовки студентів в умовах університету – складний і різноплановий процес. Тому, запропонований автором розгляд технологій навчання (ТН) з огляду формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в рамках статті не є вичерпним. Але, на наше переконання, описані технології навчання дають змогу формувати ПОІНС в умовах університету, тому що представлені ТН слугують формуванню, розвитку професійних вмінь і навичок у майбутніх випускників вищої школи.

Джерела:

Бондар В. І. Дидактика: підручник для студ. вищих пед. навч. закладів. – Київ : Либідь, 2005.

Галайко Ю. А. Особливості організаційно-методичного супроводу професійної підготовки студентів у ВНЗ // Збірник наукових праць Уманського університету імені Павла Тичини / [гол. ред. : Мартинюк М. Т.]. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – Ч. 1.

Дмитренко Т. А. Новые образовательные технологии в высшей педагогической школе // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 8.

Малафійк І. В. Дидактика: навч. посібник. – Київ : Кондор, 2005.

Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних ун-тів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. [та ін.] ; за заг. ред. С.Ю.Ніколаєвої. – Київ : Ленвіт, 2013.

Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / под ред. Е.С. Полат. – Москва : Изд. Центр «Академия», 2002.

Образцов П. И. Профессионально ориентированная технология обучения : особенности проектирования и конструирования // AlmaMater. – 2003. – № 10.

Поленова А. Ю., Постулян М. М. К проблеме ранней языковой профессионализации бакалавров в сфере экономики // Journal of Economic Regulation, 2014. – № 1.

Словник практичного психолога [Електронний ресурс] / [сост. С.Ю.Головін]. – Мінськ : АСТ, Харвест, 1998. – Режим доступу: <http://enc.com.ua/velika-psichologichna-enciklopediya/indu-intu/101860-interakcionizm.html>

Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: учебное пособие для вузов. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2002.

Уваров А. Ю. Кооперация в обучении: групповая работа // Учитель и ученик; возможность диалога и понимания. Т.2. – Москва : 2002.

Johnson David W. Cooperative Learning Returns To College / David W.Johnson, Roger T.Johnson, Karl A.Smith // Change. – 1998. – July/August.

Hurst Melissa. Social Self Theory [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://study.com/academy/lesson/george-herbert-mead-the-self-me-i.html>

Kagan Spencer. The Structural Approach to Cooperative Learning // Educational Leadership. – December 1989/January 1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_198912_kagan.pdf

L. Pet'ko. Professionally Oriented Learning Techniques as Means of Professionally Oriented Foreign Language Teaching Environment Formation in the Conditions of University.

The article deals with the topical issue of using learning techniques in the Ukrainian higher education. The author analyses various view-points existing among scientists in pedagogy on learning techniques, e.g. Game Technologies,

Student Team Learning (Cooperative Learning), Portfolio Method, Interactive Technologies, Information and Communication Technologies (ICTs), Projects Technologies, Problematic Learning Technologies. The urgency of foreign language knowledge in professional activity of future specialists are described. A structural diagram of the educational system and a model of correlation among theory, teaching methods and educational technologies in the process of professionally oriented foreign language teaching environment formation in the conditions of the University are presented for consideration.

Keywords: *university, student, learning techniques, foreign language, professionally oriented foreign language teaching environment.*

УДК 37.018.43:004

І. М. Галаган

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СЕРЕДОВИЩІ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

У статті проведено дослідження напрямків використання електронних навчально-методичних комплексів з фахових дисциплін для здійснення інформаційної діяльності та інформаційної взаємодії учасників освітнього процесу. Розглянуто сучасні проблеми організації педагогічної взаємодії під час вивчення фахових дисциплін, дано визначення електронного навчально-методичного комплексу, актуальність його застосування. Наведено засоби і методи навчання фахових дисциплін майбутніх учителів технологій, що ґрунтуються на використанні електронних навчально-методичних комплексів. Розкрито значення та дидактичні характеристики електронних навчально-методичних комплексів в системі фахової підготовки майбутніх учителів технологій.

Ключові слова: *електронні навчально-методичні комплекси, педагогічна взаємодія, представлення змісту фахових дисциплін, навчання фахових дисциплін.*

Постановка проблеми. Сьогодні освітній процес педагогічних вишів великою мірою орієнтується на застосування та поєднання сучасних педагогічних і комп'ютерних технологій навчання. Завдання з розробки та застосування в освітньому процесі сучасних методів, способів фахової підготовки вчителя, пошук шляхів підвищення ефективності викладу нового